

Валентина Мусій

ФІНЛЯНДСЬКИЙ ТЕКСТ У РЕЦЕПЦІЇ РОСІЙСЬКИХ МАНДРІВНИКІВ.

Рец. на кн.: Науменко В. Г. “Здесь на конце России исполинской...”:
Финляндия в творческом наследии русских путешественников
XVIII — начала XX века / В. Г. Науменко. — Ярославль:
Ремдер, 2010. — 840 с., 159 ил.

“Я бачив країну, близько біля полюсу, яка сусідить з Гіперборейським морем, де природа бідна і похмура, де сонце гріє постійно — тільки протягом двох місяців, але де, як і в країнах благословенних природою, люди можуть знаходити щастя”, — писав К. Н. Батюшков. Історії знайомства Росії з цією суворою, загадковою, абсолютно самобутньою країною, яка ретельно зберігає національний побут, легенди і міфи, і присвячена книга доктора філологічних наук, члена російських асоціацій викладачів англійської літератури, Союзу краєзнавців Росії, автора понад 100 друкованих, рукописних і електронних наукових праць Валентини Георгіївни Науменко. У центрі уваги автора — дискурс, який не часто стає об’єктом наукових праць: література подорожей. Це перший досвід цілісного, всебічного дослідження літератури подорожей до Фінляндії росіян приблизно з 1701 до 1917 року. Особливо цінна книга В. Г. Науменко тим, що в ній проаналізовано численні відомі і невідомі на сьогодні твори цього періоду, не лише опубліковані, але й, підкреслимо, ті, що залишаються в рукописному вигляді (три сторінки книги займає тільки перелік архівів, музеїв, наукових бібліотек, в яких працював автор, готуючи її до друку). Осмислюючи, вводячи до наукового вжитку, часто уточнюючи відомості про російських мандрівників у Фінляндії, В. Г. Науменко розглядає їх творчу спадщину в контексті історико-культурного процесу XVIII — початку XX століття. Монографія видана на високому поліграфічному рівні, вирізняється багатством ілюстративного матеріалу.

Це краєвиди Фінляндії, малюнки предметів побуту фінів, фотографії авторів подорожей, титульних сторінок їх творів і документів, карти... Сенс цих ілюстрацій у тому, що вони, як і фрагменти цитованих літературних і наукових подорожей, виконують у книзі роль свідчення, "документа" про людей, які здійснили величезну роботу, їх праці й епоху, яку вони представляли.

У книзі В. Г. Науменко два розділи. Перший присвячено творам вчених дослідників про Фінляндію, другий — письменників-мандрівників. Кожен із розділів побудований у хронологічному порядку створення подорожей. Виокремлено в підрозділи такі етапи: ХУІІІ — початок ХІХ століття (витоки досліджень і перші книги); перша половина ХІХ століття (становлення досліджень і розвитку фінляндської теми в літературі); друга половина ХІХ століття (поновлення досліджень і багатозначність образу Фінляндії в описах російських письменників-туристів) і, нарешті, рубіж ХІХ — ХХ віків (тема пам'яті в працях російських дослідників Фінляндії і особливий смисл будь-якого фрагмента "фінляндського" тексту в літературі). Таким чином, читач книги В. Г. Науменко включається в діалог з російськими вченими-мандрівниками, починаючи від їх найбільш ранніх творів — "дивного" пастора з парафії в Північному Приладожжі Самуїла Алопеуса, автора "Слова про шари земні" М. В. Ломоносова, автора першого Географічно-Статистичного огляду частини Російської імперії з власне Статистикою Миколи Яковича Озерецьковського — і наводячи в заключній частині першого розділу документи, пов'язані з творчістю вчених-мандрівників початку ХХ століття. Так, значна кількість місця в книзі відведена праці "мандрівника на всі часи" доктора Олександра Васильовича Єлисеєва (1894–1898) під назвою "Білим світом. Нариси і картини з подорожей Трьома Частинами Старого Світу". Виявляючи суть відображення світу в його творі, автор книги пише: "Він зображав життя Природи, людини, дорослого і дитини, дерева, квітки, риби, тварини, пташки як життєвий потік, з якого народжується справжня поезія". У цьому параграфі першого розділу — матеріали, які стосуються "Фінляндії" В. П. Семенова Тянь-Шанського, "Фінляндії, її минулого і сьогодення" П. М. Майкова, "Стародавнім фінським храмам" Н. К. Реріха і т. д. Безумовно, як читач і розраховує, навіть найменшою мірою знайомий з темою Фінляндії в російській літературі, значної уваги в книзі надано діяль-

ності, творам професора, історика літератури, філолога, перекладача "Саги про Фрїтьофе" шведського поета Е. Тегнера Якова Карловича Грота (1812–1893). Саме рядок з "Вітання на обіді, даному російськими літераторами фінляндським..." і винесена в заголовок книги В. Г. Науменко.

Безпосередньо російським літераторам, які писали про Фінляндію, присвячено, як уже було зазначено, другий розділ книги дослідниці. Тут читач зустрічає фрагменти подорожей К. Батюшкова, Є. Карлгоф, Л. Полонського, В. Брюсова, Л. Андреева, А. Купріна... Одна з найцікавіших для філолога частин цього розділу присвячена романтичному ореолу образу Іматри в російській літературі — у "фінляндському фрагменті" "Спогадів" Анни Керн, "Записках" М. Глінки, "Чотирьох днів у Фінляндії. Листах до одного товариша в Москву" О. Сомова.

Не викликає сумнівів значення книги В. Г. Науменко в науковому — з точки зору фактів, які мають історичну, країнознавчу, культурологічну, географічну, філологічну, етнографічну цінність — плані. Але вона цікава будь-якому читачеві, навіть тому, який не переслідує наукової мети. Книга написана настільки емоційно (за всієї її документальної точності), з такою любов'ю до авторів, на твори яких спиралася дослідниця, що знайомство з нею приносить насолоду.